

УДК 339.137.2:658

**ВНУТРІШНЯ ТОРГІВЛЯ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ****Н. Маркович**, к. е. н., доцент

ORCID ID: 0000-0001-6725-1355

Львівський національний університет природокористування

© Н. Маркович, 2024

<https://10.31734/agrarecon2024.02.133>**Маркович Н. Внутрішня торгівля України: сучасний стан та перспективи розвитку**

Досліджено значення внутрішньої торгівлі для забезпечення стабільності економіки України в умовах воєнного стану. Проаналізовано динаміку кількості суб'єктів господарювання торговельної діяльності за 2012–2022 рр. Встановлено, що у 2022 р. торговельну діяльність в Україні здійснювали 661 158 суб'єктів господарювання, чисельність яких протягом досліджуваного періоду скоротилася на 21,6 %. Помітне скорочення торговельних підприємств відбулося серед суб'єктів малого підприємництва, зокрема у групі мікропідприємств, а саме – на 35,3 %. Такі тенденції пов'язані з глибокою фінансовою кризою в державі; втратою частини територій та зниженням економічної активності в постраждалих регіонах; збільшенням витрат на безпеку і логістику; динамічними змінами податкового законодавства; збільшенням конкуренції з боку міжнародних компаній; міграцією населення тощо.

Сформовано оцінку структури роздрібного товарообороту за походженням товарів. Встановлено, що вітчизняні товари утворюють у товарообороті 53,1 %, а отже, майже половина товарів у роздрібній торгівлі – імпортовані. У товарообороті гуртової торгівлі вітчизняні товари становлять 43,3 %. Це свідчить про високу залежність України від зовнішніх постачальників, що вимагає від уряду розробки і впровадження заходів для розвитку вітчизняного виробництва та підтримки стабільності економіки.

Обґрунтовано впровадження інноваційних практик для ефективного функціонування внутрішньої торгівлі. Отже, у перспективі цифровізація, автоматизація, інновації в логістиці, екологічні практики, розвиток електронної комерції та навчання працівників сприятимуть підвищенню ефективності торгівлі та її стійкості до кризових явищ. Застосування запропонованих заходів дасть змогу залучити інвестиції, адаптуватися до стандартів і правил ЄС, підвищити конкурентоспроможність українських підприємств та забезпечити стабільне економічне зростання.

Ключові слова: внутрішня торгівля, гуртова торгівля, роздрібна торгівля, товарооборот; конкурентоспроможність підприємств, інновації.

Markovych N. Domestic trade of Ukraine: current conditions and development prospects

The article discusses the importance of internal trade for ensuring the stability of the economy of Ukraine in the conditions of martial law. The conducted analysis examined the dynamics of the number of business entities engaged in trade for 2012–2022. It was established that in 2022, 661158 business entities were engaged in trade in Ukraine, whilst the number of which decreased by 21.6% during the studied period. A significant reduction in trade enterprises occurred among small businesses, in particular in the group of micro-enterprises, namely, by 35.3 %. These trends are linked to a severe financial crisis in the country, loss of territories and decreased economic activity in affected regions, increased security and logistics costs, dynamic changes in tax legislation, heightened competition from international companies, and population migration.

The author has assessed the structure of retail turnover by the origin of goods and found that domestic goods account for 53.1% of the turnover, indicating that almost half of the goods in retail trade are imported. In wholesale trade, domestic goods make up 43.3% of the turnover. This highlights Ukraine's high dependence on external suppliers, requiring the government to develop and implement measures to support domestic production and economic stability.

The need for innovative practices in domestic trade is emphasized in the study. Digitalization, automation, innovative logistics, environmental practices, e-commerce development, and employee training will crucially

contribute to increased trade efficiency and resilience to economic crises. Implementing these measures will attract investments, align with EU standards and regulations, enhance the competitiveness of Ukrainian enterprises, and ensure stable economic growth.

Keywords: domestic trade, wholesale trade, retail trade, turnover; competitiveness of enterprises, innovations.

Постановка проблеми. Внутрішня торгівля відіграє ключову роль у забезпеченні сталого та збалансованого розвитку економіки України. В умовах війни результативна діяльність торговельного бізнесу набуває особливого значення через забезпечення безперервного постачання товарів та надання послуг, що є об'єктивно необхідними для формування мінімального життєвого рівня населення і підтримки економічної активності. Для економіки України під час війни важливими є сільське господарство, харчова промисловість, гуртова та роздрібна торгівля. Ці сектори забезпечують продовольчу безпеку та задовольняють базові потреби населення в кризових умовах. У середньостроковій перспективі, після закінчення війни, підприємства потребуватимуть допомоги для сталого відновлення. Це передбачає впровадження інноваційних практик, залучення інвестицій та адаптацію до стандартів і правил ЄС, що сприятиме інтеграції України в європейський економічний простір та підвищенню конкурентоспроможності на внутрішньому та міжнародному ринках. Тому дослідження сучасного стану та перспектив розвитку внутрішньої торгівлі України надзвичайно актуальне для формування ефективної економічної політики, спрямованої на забезпечення сталого розвитку країни на сучасному етапі та підготовки до післявоєнного відновлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості розвитку внутрішньої торгівлі України вивчали чимало провідних учених і фахівців-практиків на різних управлінських рівнях. Вагомий внесок у розвиток теоретичних і практичних питань у цій галузі зробили такі вчені як: В. Апопій та М. Чорна (2020); О. Білоцерківський (2020); Р. Бутріменко (2020); А. Кашперська (2021); Г. Кошельок (2018); Н. Кузьо та Н. Косар (2022); Л. Лупак (2018); І. Маркіна та В. Вороніна (2018); В. Ровенська та Ю. Буркацький (2019); Я. Жаліла (2022) та ін. Зокрема відомі науковці І. Маркіна та В. Вороніна, окреслюючи значущість галузі торгівлі в

розвитку національної економіки, обґрунтовують її роль у формуванні частки валової доданої вартості в Україні. Учені виокремлюють можливості розвитку торговельних підприємств під впливом змін, зумовлених економічними та політичними чинниками в державі (Маркіна та Вороніна, 2020, с. 27). Н. Кузьо та Н. Косар досліджували ключові аспекти гуртової торгівлі в Україні та особливості маркетингових рішень суб'єктів в умовах воєнного стану (Кузьо та Косар, 2022, с. 107). А Кашперська, оцінюючи стан ринку роздрібною торгівлі на сучасному етапі, обґрунтовує необхідність подальшої підтримки бізнесу з боку держави, стимулювання його розвитку з урахуванням сучасних вимог, що сприятиме підвищенню його конкурентоспроможності та ефективності діяльності (Кашперська, 2021, с. 122).

Отже, результати наукових досліджень учених вагомі і значущі для сучасності, але під впливом різних внутрішніх і зовнішніх чинників ситуація на ринку внутрішньої торгівлі динамічно змінюється. За таких умов особливої актуальності набуває необхідність проведення нових досліджень, з огляду на важливість і вплив стану внутрішнього ринку на розвиток української економіки на сучасному етапі.

Постановка завдання. Наше завдання – аналіз сучасного стану внутрішньої торгівлі України, виявлення основних проблем та викликів, що виникають в умовах війни, а також розробка стратегічних напрямів і практичних рекомендацій для її відновлення та сталого розвитку в післявоєнний період з урахуванням інноваційних практик, залучення інвестицій та адаптації до стандартів і правил ЄС.

У процесі дослідження застосовано низку загальних і спеціальних методів: індукції та дедукції для оцінки сучасного стану внутрішньої торгівлі в Україні, а також для виявлення основних проблем, з якими стикається галузь на сучасному етапі; еконо-

міко-статистичний метод – для виявлення основних тенденцій у діяльності суб'єктів господарювання гуртової та роздрібною торгівлі; метод системного аналізу при обґрунтуванні стратегічних напрямів та формуванні пропозицій для відновлення і сталого розвитку галузі на перспективу.

Виклад основного матеріалу. В економіці успішних країн ключову роль відіграють суб'єкти підприємництва. Приватні підприємці, з їхньою гнучкістю та здатністю швидко адаптуватися до змін, є основними рушіями інновацій та економічного зростання. Водночас підприємницькі формування складніших організаційних форм, такі як товариства з обмеженою відповідальністю, акціонерні товариства та кооперативи, забезпечують залучення значного капіталу, розподіл ризиків та реалізацію масштабних проєктів. Разом вони створюють динамічну та конкурентоспроможну економіку. Тому підтримка підприємництва на сучасному етапі є ключовим завданням для нашої держави, щоб забезпечити стабільний і сталий економічний розвиток та збільшення добробуту суспільства.

Трансформаційні процеси в економіці України сприяли формуванню високого економічного потенціалу серед населення через розви-

ток підприємницької ініціативи та впровадження ринкових засад господарювання, що стимулювало їх до активної участі в підприємницькій діяльності. Адаптуючись до нових ринкових умов та законодавчих вимог, частина населення спрямувала свою діяльність на провадження власного бізнесу в різних секторах економіки, а особливо у сфері внутрішньої торгівлі. Сьогодні внутрішня торгівля – складна система економічних відносин, що охоплює різні форми обміну товарами і послугами між суб'єктами господарювання. Вона відіграє ключову роль у створенні робочих місць, забезпеченні населення товарами та послугами, а також у стимулюванні конкуренції та інновацій. Але війна в Україні спричинила численні проблеми для внутрішньої торгівлі, зокрема руйнування інфраструктури, переривання логістичних ланцюгів, зменшення споживчого попиту населення, фінансові труднощі, ризики безпеки та проблеми з правовим регулюванням. Усі вони в сукупності призвели до скорочення обсягів торгівлі, підвищення цін, зниження якості товарів та послуг і закриття підприємств. Динаміку кількості суб'єктів господарювання торговельної діяльності протягом досліджуваного періоду наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка кількості суб'єктів господарювання торговельної діяльності, 2012–2022 рр.*

Показник	2012 р.	2014 р.	2016 р.	2018 р.	2020 р.	2022 р.	2022 р. до 2012 р., %
Розподіл за розміром підприємств, од., у т. ч.:							
Суб'єкти великого підприємництва	173	126	116	135	160	153	88,4
Суб'єкти середнього підприємництва	3950	3004	2644	3023	3120	2681	67,9
Суб'єкти малого підприємництва	99675	90842	79432	90432	95089	64561	64,8
у т.ч. мікропідприємства	85492	80028	69356	79857	84327	55289	64,7
Розподіл за організаційно-правовою формою, од., у т. ч.:							
юридичні особи	103798	93972	82192	93590	98369	67395	65,0
фізичні особи – підприємці	739277	894722	828221	724627	727760	593763	80,3

*Джерело: розраховано за даними ДССУ

Дані табл. 1 свідчать, що у 2022 р. торговельною діяльністю в Україні займалися 661 158 суб'єктів господарювання, чисельність яких протягом 2012–2022 рр. скоротилася на 181 917 од. або на 21,6 %, у т. ч. юридичних осіб – на 36 403 од. або на 35,0 %, а фізичних осіб підприємців – на 145 514 од. або на 19,7 %.

Помітне скорочення торговельних підприємств відбулося серед суб'єктів малого підприємництва, зокрема у групі мікропідприємств, а саме – на 30203 од. або на 35,3 %. Такі тенденції пов'язані передусім із глибокою фінансовою кризою в державі; втратою частини територій та зниженням економічної активності

в постраждалих регіонах; збільшенням витрат на безпеку і логістику; динамічними змінами податкового законодавства; збільшенням конкуренції з боку міжнародних компаній; міграцією населення тощо. Усі ці фактори в сукупності створили складне середовище для ведення бізнесу в Україні. Тому для подолання проблем, викликаних війною, та підтримки конкурентоспроможності українських товарів необхідні комплексні заходи, спрямовані на відновлення інфраструктури, підтримку виробництва, забезпечення фінансової стабільності та створення умов для безпеки і правового захисту підприємств. Це дасть змогу забезпечити стійкий розвиток внутрішньої торгівлі та збереження економічного потенціалу України.

Важливим індикатором масштабів економічної активності в країні є показник товарообороту внутрішньої торгівлі. Він дає змогу оцінити загальний стан споживчого попиту, ефективність торговельної діяльності та вплив різних факторів на економіку. Аналіз цього показника підкреслює необхідність комплексного підходу до оцінки стану й тенденцій розвитку внутрішньої торгівлі, що дасть змогу своєчасно реагувати на зміни в ринкових умовах і забезпечити стійкий розвиток торговельної сфери. Обсяги товарообороту внутрішньої торгівлі України протягом досліджуваного періоду наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Динаміка обсягів товарообороту внутрішньої торгівлі України у 2012–2022 роках, млн грн*

Рік	Гуртовий товарооборот підприємств	Оборот роздрібно торгівлі	У тому числі:	
			Роздрібний товарооборот підприємств	Роздрібний товарооборот ФОП
2012	1093290,8	778937,0	405113,6	373823,4
2014	987957,0	901923,7	438342,7	463581,0
2016	1555965,7	1175319,2	555975,4	619343,8
2018	2215367,4	930629,2	668369,6	262259,6
2020	2462558,8	1201624,0	868283,3	333340,7
2022	2768308,3	1396268,8	971141,6	425127,2
2022 до 2012	253,2	179,2	239,7	113,7
2022 до 2020	112,4	116,2	111,8	127,5

*Джерело: розраховано за даними ДССУ

Розраховані дані табл. 2 свідчать, що 2022 р. оборот внутрішньої торгівлі України становив 4164577,1 млн грн, що на 2292349,3 млн грн більше, ніж у 2012 р. Отже, протягом досліджуваного періоду оборот внутрішньої торгівлі зріс практично у 2,2 раза, що вказує на зростання споживчої активності та збільшення обсягів торговельних операцій на ринку. Аналогічна тенденція характерна для гуртового товарообороту, який протягом 2012–2022 рр. зріс на 1675017,5 млн грн або у 2,5 раза. Це вказує на зростання активності на гуртових ринках та зростання обсягів товарів, що проходять через гуртову ланку.

Роздрібний товарооборот у 2022 р. становив 1396268,8 млн грн, що на 617331,8 млн грн або на 79,2 % більше порівняно з 2012 р. У 2023 р. цей показник зріс ще на 30,5 %, досягнувши 1,82 трлн грн, що

демонструє зростання купівельної спроможності населення та збільшення обсягів продажу в роздрібній торгівлі. Варто зазначити, що роздрібний товарооборот підприємств роздрібно торгівлі за аналогічний період також характерний тенденцією до збільшення на 26,3 % (у 2023 р. утворив понад 1,23 трлн грн, що свідчить про покращання фінансових результатів підприємств роздрібно торгівлі та їхню здатність адаптуватися до змін ринку). Отже, ринок внутрішньої торгівлі України показує позитивну динаміку розвитку, що підтверджено помітним зростанням як гуртового, так і роздрібного товарообороту.

Оцінюючи динаміку товарообороту внутрішньої торгівлі протягом досліджуваного періоду, варто зауважити, що в її структурі переважає гуртовий товарооборот підприємств, який у звітному році становив 74 %, що

свідчить про важливу роль гуртових підприємств у економіці, їхню здатність ефективно управляти великими обсягами товарів та підтримувати конкурентоспроможність на ринку. У структурі гуртового товарообороту підприємств гуртової торгівлі непродовольчі товари займають основну питому вагу, яка у 2022 р. становила 81,1 % або 2245098,0 млн грн, а протягом досліджуваного періоду зросла на 1366976 млн грн (рис. 1).

Підприємства роздрібної торгівлі забезпечили 69,5 % від обороту роздрібної торгівлі, на фізичні особи-підприємці припало 30,5 %. У структурі роздрібного товарообороту підприємств роздрібної торгівлі за товарними групами частка непродовольчих товарів у звітному році аналогічно переважає і становить – 56,9 % або 552579,6 млн грн (рис. 2).

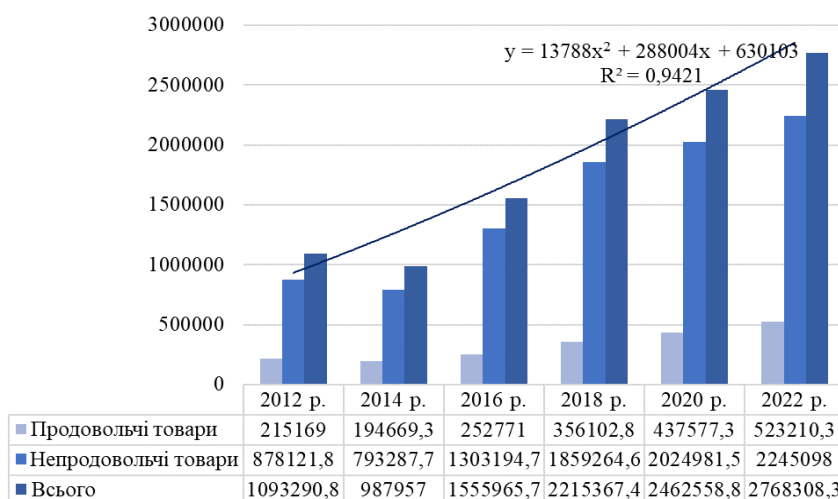

Рис. 1. Динаміка товарної структури товарообороту підприємств гуртової торгівлі, млн грн*

*Джерело: розраховано за даними ДССУ

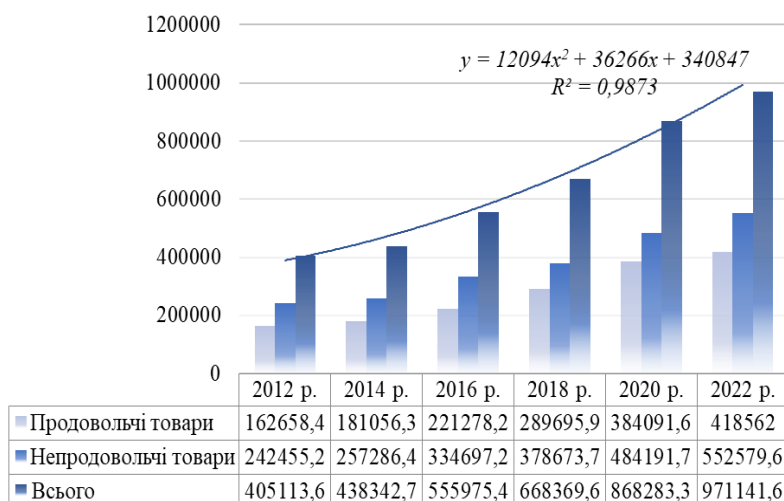

Рис. 2. Динаміка товарної структури товарообороту підприємств роздрібної торгівлі*

*Джерело: розраховано за даними ДССУ

Найвищими темпами зростав товарооборот окремих продовольчих товарів (овочі та фрукти – на 15,0 %, бакалія (продукти тривалого зберігання) – на 14,0 %, м'ясо та м'ясні вироби – на 12 %) та непродовольчих товарів (електроніка та побутова техніка – на 20 %, будівельні матеріали та інструменти – на 15 %).

Статистичні дані дають змогу побачити зміни і в організаційній структурі товарообороту внутрішньої торгівлі, зокрема: у 2012 р. підприємства торгівлі становили 80,0 % усього товарообороту внутрішньої торгівлі (гуртового та роздрібного разом), тоді як фізичні особи-підприємці – 20,0 %. У 2022 р. частка фізичних осіб-підприємців зменшилася на 9,8 % і становила 10,2 %, тоді як частка підприємств торгівлі зросла до 89,8 %. Це можна пояснити значними змінами в економічному середовищі та розвитку торговельної інфраструктури. Протягом останніх десяти років підприємства торгівлі змогли адаптуватися до нових умов, вкладаючи значні інвестиції в модернізацію, впровадження новітніх технологій та оптимізацію логістичних процесів. Це дало їм змогу ефективніше конкурувати на ринку, забезпечуючи ширший асортимент товарів та кращу якість обслуговування. З іншого боку, фізичні особи-підприємці зіткнулися з низкою викликів, таких як зростання витрат на ведення бізнесу, посилення регуляторних вимог та конкуренція з боку великих торговельних мереж.

Це призвело до зниження їхньої частки в загальному товарообороті внутрішньої торгівлі. Отже, зростання частки підприємств торгівлі та зменшення частки фізичних осіб-підприємців є результатом значної концентрації та укрупнення бізнесу у сфері торгівлі. А зміни в організаційній структурі товарообороту внутрішньої торгівлі відображають загальну тенденцію до централізації та масштабування, характерні для сучасної економіки.

Вивчення складу внутрішньої торгівлі за походженням товарів показує, що у структурі реалізованих товарів гуртової торгівлі переважає імпортна продукція, частка якої зросла з 51,5 % у 2014 р. до 58,0 % у 2018 р. і становила 56,7 % у 2022 р. Позитивний баланс підтримується за рахунок продовольчих товарів, де близько 78 % реалізованих продуктів – вітчизняного виробництва. Зважаючи на сучасний стан нашої держави й те, що велика кількість підприємств припинила свою діяльність через окупацію або руйнування, можна очікувати подальшого зростання частки імпортованої продукції. У структурі реалізованих товарів роздрібної торгівлі переважають вітчизняні продовольчі товари. У 2014 р. на них припадало 85,6 %, у 2020 р. – 81,4 %, а у 2022 р. – 77,6 %. Однак динаміка показує зниження частки вітчизняних товарів, що є негативною тенденцією (рис. 3).

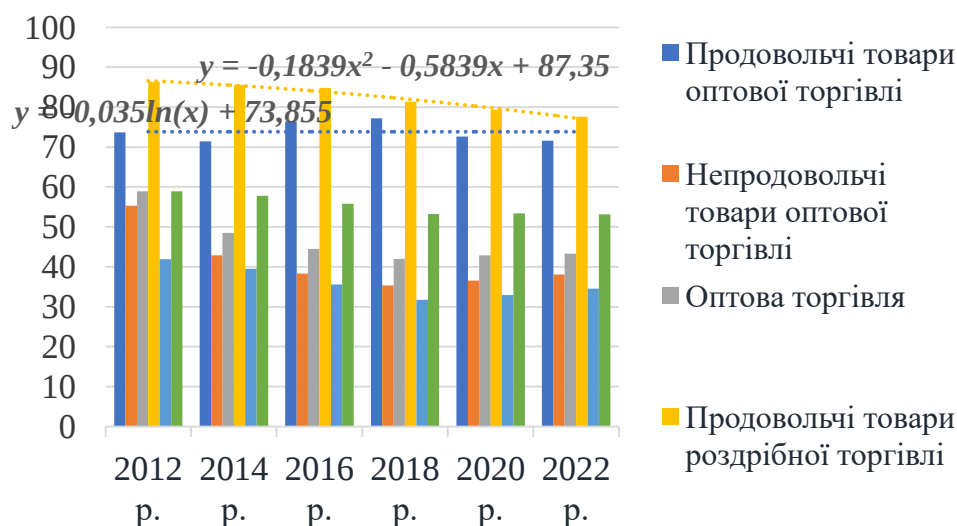

Рис. 3. Частка продажу підприємствами оптової та роздрібної торгівлі товарів, що вироблені на території України, %*

*Джерело: розраховано за даними ДССУ

Отже, ситуація, що склалася, свідчить про кілька важливих аспектів:

1. Залежність від імпорту: зростання частки імпортованої продукції в оптовій торгівлі свідчить про зростаючу залежність від іноземних товарів. Це може впливати на економічну стабільність, особливо в умовах глобальних криз або змін у торговельній політиці.

2. Вразливість національного виробника: зменшення частки українських товарів як в оптовій, так і в роздрібній торгівлі, особливо через припинення роботи багатьох підприємств унаслідок війни, підкреслює вразливість національної економіки до зовнішніх і внутрішніх ризиків.

3. Сильні позиції продовольчого сектору: продовольчі товари національного виробника утримують значну частку ринку, що свідчить про конкурентоспроможність торговельного бізнесу. Проте негативна динаміка зниження частки національних продовольчих товарів у роздрібній торгівлі свідчить про необхідність підтримки та розвитку цього сегменту.

4. Необхідність економічних реформ: для зменшення залежності від імпорту та підтримки національного виробника необхідно вживати стратегічних заходів, таких як інвестування у виробництво, розвиток інфраструктури, підтримка інновацій та вдосконалення бізнес-клімату, що дасть змогу успішно подолати виклики сучасності та забезпечити сталий розвиток у майбутньому.

5. Тенденції споживання: споживачі можуть віддавати перевагу імпортним товарам через різні причини, такі як якість, асортимент або ціна. Це підкреслює необхідність покращання якості та конкурентоспроможності продуктів національного виробництва.

Отже, виникає необхідність у формуванні комплексного підходу для підтримки та розвитку національної економіки, зменшення залежності від імпорту та зміцнення позицій українських товаровиробників на внутрішньому ринку. Для вирішення проблеми необхідна стратегія розвитку внутрішнього ринку з урахуванням його потреб для сталого розвитку на перспективу з одночасним підвищенням енергоефективності та енергозбереження виробництва (рис. 4).

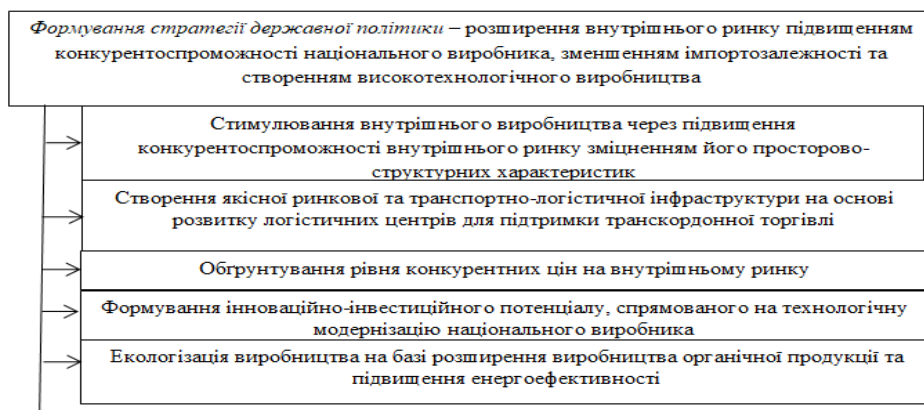

Рис. 4. Стратегія розвитку внутрішнього ринку України*

*Джерело: розроблено автором

Запропонована стратегія у перспективі може стати ефективним інструментом для забезпечення продовольчої та економічної безпеки в умовах світової кризи й жорстокої війни на українських землях.

Висновки. Національний економічний розвиток України за останнє десятиліття визначається впливом низки ключових та взаємо-

пов'язаних процесів, таких як концентрація капіталу, монополізація ринків, деіндустріалізація, демографічний спад, а впродовж останніх років – ще й нищівною війною та окупацією територій агресором. У перспективі, для підтримки країни під час війни, найважливішими є сільське господарство, харчова промисловість, гуртова та роздрібна торгівля.

Після закінчення війни підприємства потребуватимуть підтримки для сталого відновлення шляхом впровадження інноваційних практик, залучення інвестицій та адаптації до стандартів і правил ЄС. У пріоритеті розвиток галузей із високим потенціалом, таких як сільське господарство, харчова промисловість, інформаційні технології, будівництво та інфраструктура. Іншим ключовим пріоритетом є забезпечення справедливого та збалансованого розвитку як регіонів, що постраждали від війни, так і регіонів із високим представництвом підприємств. Отже, для стабілізації внутрішнього ринку необхідні:

пошук нових можливостей для збільшення кількості клієнтів або каналів продажу; оптимізація витрат; пошук додаткових джерел фінансування; розширення бізнесу за допомогою нових напрямів; налагодження та стабілізація ланцюгів постачання; відновлення логістичної системи; управління ризиками в бізнесі; пошук партнерів на зовнішніх ринках; розвиток експортних можливостей тощо. Тільки поєднання цих заходів дасть змогу торговельним підприємствам утримувати свої позиції й розвиватися в умовах війни, економічної кризи та жорсткої конкуренції на ринку.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Апопій, В. В. та Чорна, М. В., 2020. Ключові макроекономічні тенденції сучасного розвитку внутрішньої торгівлі України. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. Збірник наукових праць*. Харків: ХДУХТ, 1 (31), с. 148–162.
- Білоцерківський, О. Б., 2020. Сучасний стан і тенденції розвитку торговельної галузі України. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*, 3 (114), ч. 2, с. 123–128.
- Бугріменко, Р. М., 2020. Тенденції розвитку інфраструктури роздрібної торгівлі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Економіка і управління»*, 31 (2), с. 154–160.
- Державна служба статистики України* [online] Доступно: <http://www.ukrstat.gov.ua> [Дата звернення 10 травня 2024].
- Жаліло, Я. А. та ін., 2022. Стратегічна ціна російської агресії для економіки України. Київ: НІСД [online] Доступно: <http://www.ukrstat.gov.ua> [Дата звернення 16 травня 2024].
- Кашперська, А. І., 2021. Ринок роздрібної торгівлі України: стан і тенденції розвитку. *Бізнес Інформ*, 4, с. 120–127.
- Кошельок, Г. В., 2018. Сучасний стан та перспективи розвитку оптової торгівлі. *Інтелект XXI*, 1, с. 80–85.
- Кузьо, Н. Є. та Косар, Н. С., 2022. Оптова торгівля в Україні: основні тенденції розвитку та особливості маркетингових рішень суб'єктів в умовах воєнного стану. *Економіка та право*, 3, с. 106–114.
- Лупак, Л. Р., 2018. Державна політика імпортозаміщення в системі забезпечення економічної безпеки України: пріоритети та інструменти реалізації: монографія. Львів: Видавництво ННВК «АТБ».
- Маркіна, І. А. та Вороніна, В. Л., 2018. Розвиток торгівлі в Україні: діагностика стану, тенденції та перспективи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*, 21 (2), с. 27–33.

Стаття надійшла 14.06.2024

